

SPREHOD PO ZGODOVINI BEŽIGRADA

Mesto je kraj spomina

Nedavna razstava Plečnikovega opusa je morda spodbudila marsikoga, da se je temeljito ozri po mestu na pročelja, strehe, vrata in okna hiš, ki nemo pričajo o bogati ljubljanski arhitekturni preteklosti. Tudi Bežigrad se ponaša z lepimi stavbarskimi dosežki, kot nas je prepračil pogovor z doktorjem Petrom Krečičem, zgodovinarjem in umetnostnim zgodovinarjem ter ravnateljem Arhitekturnega muzeja, ki ima svoje prostore v nekdanji Plečnikovi hiši v Karunovi ulici v Trnovem.

DR. PETER KREČIČ: »Škoda je vsake hiše, ki jo je treba podreti.«

Peter Krečič je že dolgo Bežigradčan. Leta 1950, ko je imel tri leta, so se s starši preselili v hišo v bližini Stadionu, ki je takrat še nosila napis Tyrševa cesta. Okolica Fondovih blokov, Posavskega in okoliške ulice so bile igrišče in učilnica njegove mladosti. Zdaj stanuje (letos bo že deset let) v Ulici 29. Hercegovske divizije v soseski BS-3.

»Pri poklicnem zgodovinarju se osebni spomini velikokrat stapljajo z zgodovino samo,« pravi Peter Krečič. Sam se na primer spominja bude zime v letu 1952, demonstracij za Trst in kako ga je mama, ko je imel deset let, peljala mimo ljubljanske univerze ter rekla: »Umrj je Plečnik, pojdiva ga

pogledat.« Bil je januar natančno pred tridesetimi leti.

Da zapis ne bo ostal le pri osebnih spominih, pogledjmo, kakšen je bil urbanistični in arhitekturni razvoj Bežigrada v zgodovini. Mimogrede, veliko zanimivih podatkov o tem je moč razbrati tudi iz knjige Naš Bežigrad.

Bežigrad se je, kot je povedal dr. Peter Krečič, začel oblikovati kot naselje po 16. stoletju. Cesto, ki je vodila po trasi današnje Titove ceste, pa so uporabljali že rimski vojaki. Na območju občine je bil v turških časih po vsej verjetnosti Begov grad – koča turškega poveljnika in morda izhaja ime Bežigrad prav iz tistih časov. Osrednja prometna žila, ki je povezovala Ljubljano s Stajersko, je oblikovala vzdolž ceste tudi naselje. Najprej seveda kot predmestje, o čemer pričajo nekdanje pokopališče s cerkvi svete Kristofa, ki je stalo do začetka tega stoletja na prostoru današnjega Gospodarskega razstavišča. Pokopališče se je leta 1906 preselilo na Žale, njegov zadnji ostanek pa je še danes Navje. Na Žalah je edinstvene poslovitvene vežice uredil in zasnoval Plečnik ob koncu tridesetih let.

V drugi polovici prejšnjega stoletja je ponudil Bežigrad plodna tla za razvoj industrije. Zrasle so strojne tovarne in livarne in Žabkarjeva tovarna ob Vilharjevi cesti. Lep primer stavbarstva pa predstavlja tudi kasnejša tovarna Tuba na Kamniški ulici, ki jo je skupaj s prizidkom k Tovarni dekorativnih tkanin (danes prostori Krke) zasnoval arhitekt Herman Hus. Z delavstvom je zrasla tudi potreba po zidavi prvih stanovanj. Konec prejšnjega stoletja je bila zgrajena Hraničnikova ulica – prvo stanovanjsko naselje v občini, kmalu zatem pa so področje današnjih krajevskih skupnosti Bežigrad I in II sistematično pozidali z vilami.

Med obema vojnama je Bežigrad doživel pravi razcvet pozidave in postal poligon za preizkus novih gradbenih materialov in stavbarskih oblik. Njegovo rast bi lahko primerjali le z rastjo takratnih severnoameriških mest. V Dermotovi ulici je po zamisli arhitekta Tomažiča Vzajemna zavarovalnica zgradila prve vrstne hiše v

V začetku tridesetih let je Vzajemna zavarovalnica zgradila v Dermotovi ulici prve vrstne hiše za Bežigradom. Stavbe slogovno spominjajo na Plečnika, saj jih je zasnoval njegov učenec arhitekt Tomažič.

občini, ki še močno spominjajo na slog njegovega učitelja Plečnika. Zelezničarji so iz posebnega fonda zgradili »fondovke«. Gradbeni inženir Anton Mavrič je ob Tyrševi (Titovi) cesti ob koncu tridesetih let sezidal cel niz kockastih blokov po moderni funkcionalistični maniri z visokim bivalnim standardom in celo s kavarno Bežigrad (v današnjih prostorih trgovine Astra). Ob Vilharjevi cesti je arhitekt Ivo Spinčič postavil »blokovo« naselje (ravno nasproti Kmetijskega inštituta) za zaposlene v carinarici.

Nekdaj predmestje je počasi postajalo mesto s pestro strukturo prebivalcev – od bogatašev in uradnikov do delavcev, z dvema sodobnima šolama (današnjima Srednjo naravoslovno in osnovno šolo dr. Vita Kraigherja) ter s Stadionom. »Zanimivo je,« pravi Peter Krečič, »da je Plečnik zasnoval Stadion bolj za odvijanje raznih prireditev kot za športne igre. Že njegova lega (vzhod-zahod) je za igre manj primerna, saj ima eno moštvo zaradi motečega sonca vedno slabši položaj. In še ena cvetka. Ob otvoritvi Stadionu je bila kot prva nagrada na priložnostni tomobil podeljena vila Stadion, ki jo je zasnoval arhitekt Navinšek in stoji ob križišču Mariborske in Ptujске ulice.

Po zadnji vojni so gradbeniki vtisnili še odločilnejši pečat v podobo občine. Eden prvih pomembnejših dosežkov je Savsko naselje, med pomembnejšo arhitekturno dediščino pa spadajo tudi tri stolpnice na Topniški ulici, okrogla stavba vrta Mladi rod na Črtomirovi ulici ter kompleks Gospodarskega razstavišča in poslovna stavba Slovenijalesa v bližini. Arhitekt Savi Sever je zasnoval stavbo blagovnice Astra in severneje ob Titovi cesti prodajalno Merkur Kranj ter stavbo Avto moto zveze Slovenije. Nov bežigradski center počasi oživlja v tako imenovani Plavi laguni, vse pomembnejše z oblikovnega stališča pa tudi številne nove soseske.

»Kljub temu pa ostajajo prav soseske še vedno le bivalni (spalni) otoki namesto prava živa naselja, saj nekaj lokalov še ne naredi pravega mesta. Ljudje pa potrebujejo precej časa, da te nove stanovanjske kolose sprejmejo za svoj kraj ali okoliš,« je menil sogovornik.

»Kljub vsemu napredku in povsem razumljivi potrebi po prostoru za nova delovna mesta in za nova stanovanja, je in ostaja mesto predvsem kraj spomina, zato je škoda vsake hiše, ki jo je treba podreti,« je končal Peter Krečič.

VIDA PETROVČIČ

Hvaležni poslušalci največja nagrada

Marijan Dečman, vodja saveljskega vokalnega kvarteta Zora, o sebi in ostalih treh pevcih

»Petje je najlepši instrument, s pesmijo se da izraziti vsako razpoloženje, od potroste, žalosti do veselja, sreče,« je začel pogovor naš sobesednik Marijan Dečman, po poklicu strojni inženir, zaposlen v Iskri – Avtomatiki, sicer pa vodja amaterskega vokalnega kvarteta Zora iz Savelj, ki že deset let nastopa na različnih prireditvah tako v domači bežigradski kot v drugih ljubljanskih občinah.

»V zadnjih mesecih smo nastopili v devetih ljubljanskih, domačih in kamniških domovih za ostarele ter v Soči, Zavodu za rehabilitacijo invalidov. Z domačimi narodnimi pesmimi smo povsod naleteli na topel sprejem. V marsikaterem domu so se nam v pesmi pridružili tudi poslušalci. Kaj je lepša nagrada za pevce, ki niso profesionalci, ampak ljubitelji, ki ne prepevajo zaradi zaradslužka?»

Marijan je star 44 let, poročen, oče dveh sinov šolarjev, ki sta stara 15 in 10 let. Glasbo ima rad že od mladih nog. Takrat so se fantje iz sedanjega kvarteta bolj ogrevali za instrumentalno glasbo, klarinet, trobento, saksofon in harmoniko in nekaj let igrali, ne da bi zveneli. Šele pred desetimi leti so se po prvih poskusih, ko so instrumentom priključili še petje, končno odločili samo za petje. Poleg Marijana, ki poje drugi tenor, so v kvartetu še njegov brat Anton Dečman, strojni tehnik (bariton), Božo Slovenc, monter (prvi tenor) in Ivo Kunstelj, strojni tehnik (bas). Na harmoniki jih spremlja upokojenec Janko Rotar, konferansje je Miro Šubelj, umetniški vodja pa je upokojeni profesor Janez Žnidar.

»Vsi štirje smo Bežigradčani, vsi približno enakih let, tenorja imava po dva sinova, bariton in bas po dve hčeri. Prijateljstvo nas veže že iz otroških let, predvsem pa glasba oziroma petje, naša lepa narodna pesem. Kvartet je ravno pravljen, da vsi glasovi izstopajo, že pri kvintetu bi se ravnotežje izgubilo. Zato bomo tudi vnaprej

ostali v sedanjih sestavi. Na vajah se sestajamo pri meni doma, dva do trikrat tedensko. Včasih so nas precej vabili, naj ob različnih priložnostih nastopimo v tem ali onem podjetju, ustanovi. Zadnje čase pa je teh povabil čedalje manj, ker je zaradi stabilizacije tudi proslav manj.

Škoda, pravijo kvartetovci, ki jim je ploskanje navdušenega občinstva na nastopih najljubša glasba, zato so pa njihove družine potihem kar zadovoljne, da imajo očete več doma. Kaj imaš od tega, si misli marsikatera žena, ne rečem, da bi zatisnila oko, če bi prinašal domov mastne honorarje kot drugi pevci, zastopaj na lahko prepevaš tudi doma.

»Občutek niti približno ni enak,« pravi Marijan, ki skupaj z drugimi tremi kvartetovci želi, da bi izdali kaseto slovenskih narodnih pesmi, takih starih domačih, med katerimi jih je že nekaj napol pozabljenih, so pa še vedno lepe. Fantovske podoknice na primer. Vdili bomo doma. Prve poslušake bodo žene. Zaželimo jim, da bi fantom uspelo.

M. U.

Popravek

V sestavku Slavili smo dan JLA, objavljen v lanskem 15. številki, je izpadla 2. vrstica, tako da se prvi stavek pravilno glasi:

Občinska proslava ob dnevu Jugoslovanske ljudske armade je bila v dvorani delovne organizacije SMELT.

PESNIK BORIS A. NOVAK

»Poezija se lahko rodi tudi iz radosti.«

Kurirčka, mesečnik za učence osnovnih šol, ki ga izdaja Založba Borec, gotovo poznate. Tokrat pa vam, tudi zaradi bližajočega se slovenskega kulturnega praznika, predstavljamo glavnega in odgovornega urednika te edine slovenske literarne revije za otroke BORISA A. NOVAKA. Trintridesetletni Boris A. Novak ima s Francetom Prešernom tudi sicer marsikaj skupnega. Tudi on je pesnik. Rojen je, tako kot Prešeren, 3. decembra (le 153 let kasneje). Leta 1984 pa je prejel za svojo pesniško zbirko »1001 stih« nagrado Prešernovega sklada.

Priznam, da me je, kljub njegovemu obširnemu opusu (izdal je štiri pesniške zbirke za odrasle: Stihovižnje, Hči spomina, 1001 stih in Kronanje, dve za otroke: Prebesedimo besede ter Domišljija je povsod doma, in štiri otroške igre: V ozvezdju postelje, Nebesno gledališče, Mala in velika luna in priredbo Kdo je napravil Vidku srajčko), vedno najbolj zanimalo, kaj pomeni veliki A med njegovim imenom in priimkom. Takšna je njegova zgodba. Priimek Novak je pri nas najbolj razširjen. In ker mu je nekoč

neki Boris Novak celo speljal njegov zaslužen honorar v Študentskem servisu, si je naš sogovornik hitro pridral med ime in priimek nosilno črko abecede, ki je hkrati tudi začetnica imen njegovih staršev.

Med temami, ki se jih Boris A. Novak najraje loteva v svoji poeziji, ki so jo strokovnjaki ocenili in označili za postmodernizem, je otroštvo. Njegovo je bilo, kot pravi in piše sam, zelo srečno, živahno, po eni strani pravilčno lepo, po drugi pobalinsko divje. Kar lep kos ga je, skupaj s starši in dvema bratoma, ki sta se zapisala glasbi, preživel v Beogradu. In ker ga okolica in sama Kuzmičeva ulica, kjer stanuje s svojo družino, tako spominja na mlada leta se za Bežigradom zelo dobro počuti. »To je ena redkih sosesk, ki je narejena po človeški meri,« pravi.

Slovo od otroštva mu je, kot je zaupal, predstavljalo enega najhujših udarcev, kar jih je izkusil. Poezija je zato zanj letična preproga, s katero se vrača v to izgubljeno pravljico mladih dni. Pesniško videnje sveta se namreč stika z otroškimi. Poezija s svežo uporabo besed pokaže stvari na nov način, spričo katerega se čudimo bi-

vanja sleherne stvari in bitja ter sveta v celoti. Čudenje pa je tudi osnovna značilnost otroškega sprejemanja in dojemanja sveta. Ko piše (še posebej če ustvarja za otroke), spet začuti delček svojega otroštva. Igra z besedami mu predstavlja nadomestek za otroško igro. Boris A. Novak piše praktično že vse življenje. Odkar je začel drgniti šolske klopi živi v veri, da bo postal pisatelj. Zato je, kot pravi sam, eden redkih, ki so se mu otroške sanje izpolnile, čeprav je radost pisanja vedno povezana tudi z ustvarjalnimi mukami.

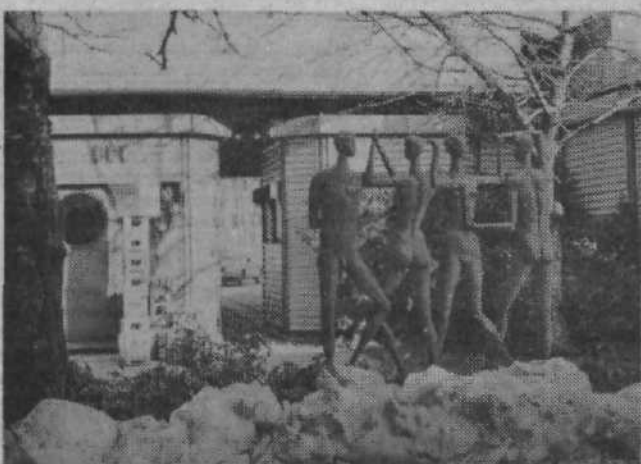
Svojo pesniško pot je začel z raziskavo jezika v okviru avantgardistične poetike. Pozneje ga je raziskovanje odnosa med zvenom in pomenom besede peljalo k čedalje strožjim in klasičnim pesniškim oblikam, na koncu celo k sonetnemu vencu. Ugotovil je, kot razlaga sam, da klasična forma s svojim ritmom in rimami omogoča bogato glasbo besed. Svojo poetiko je strnil v geslo, da naj zven besede pomeni in pomen zveni. To pa velja tudi za njegovo otroško peziijo. In če ima umetnik pri pisanju za odrasle velikokrat občutek, da pada njegovo delo v gluh in brezod-

meven prostor, naleti ustvarjanje za otroke vedno na hvaležne a tudi kritične oči in ušesa.

Čeprav se zaveda, da je jezik (tudi pesniški) način medčloveške komunikacije, Boris A. Novak nikoli ne piše za bralce. Njegovo delo ne skriva preračunljivosti in razmišljanja o učinkih pri publiku. Med vzorniki spoštuje tako mnoge klasične pesnike kot avantgardne ustvarjalce. Na vprašanje, če mora pesnik trpeti, da lahko ustvarja, pa odkima. Dovolj sta senzibilnost in intenzivno doživljanje sveta. Seveda vključujeta mnogokrat tudi zelo tragične življenjske izkušnje o minljivosti človeškega bivanja in usodnega sočudenja s smrtjo, na drugi strani pa himnično hvalnico čudežu življenja in novega rojstva. Poezija se zato lahko rodi tudi iz radosti.

V. P.

Kako mačehovska je lahko usoda stavbarskih ali kiparskih umetnin, pričajo tudi tile Plesalci, ki jih je zasnoval in vili v bron akademski kipar Vekoslav Bombač. Aprila 1958, ko je bilo področje Gospodarskega razstavišča za 7. kongres ZKJ urejeno in opremljeno s kipi kiparjev Batiča, Tršarja in Bombača, se je plesalcem odpiral lep razgled po ploščadi razstavišča. Danes pa plešejo le še nekaterim žejnim in lačnim, ki se preblijajo v restavraciji Turist skozi zadnji vhod in le malokdo jih sploh opazi.

Foto: VIDA PETROVČIČ

Obvestilo

Oddelek za zdravstveno varstvo živali Veterinarskega zavoda Ljubljana sporoča, da sprejemajo vsa naročila od 6.30 do 20. ure (tudi ob sobotah, nedeljah in praznikih) na telefonski številki 482-912 in 484-292.

Od 20. do 6.30 pa na telefon dežurnih veterinarjev po naslednjem razporedu:

do 23. 1. 1987	Kastelic Jure	tel. 264-625
od 23. 1. do 30. 1.	Zajc Janez	481-011
od 30. 1. do 6. 2.	Briški France	570-043